

การเมืองของความทรงจำ: การสร้างและใช้ประวัติศาสตร์ในการ
ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ*

THE POLITICS OF MEMORY: CONSTRUCTING AND UTILIZING
HISTORY IN PUBLIC POLICY DEVELOPMENT

สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

Supattra Santirungroj

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: supattra.tin1994@gmail.com

วันที่รับบทความ : 16 กุมภาพันธ์ 2568; วันแก้ไขบทความ 27 กุมภาพันธ์ 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กุมภาพันธ์ 2568

Received 16 February 2025; Revised 27 February 2025; Accepted 25 February 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองของความทรงจำ โดยพิจารณาถึงกระบวนการสร้างและการใช้ประวัติศาสตร์เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ผ่านกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ บทความนี้สำรวจกลไกที่รัฐและกลุ่มอำนาจใช้เพื่อกำหนดความหมายของอดีต และวิเคราะห์ตัวอย่างกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประวัติศาสตร์ในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความขัดแย้งและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ผลการศึกษพบว่าความทรงจำทางประวัติศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือ

* สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2568). การเมืองของความทรงจำ: การสร้างและใช้ประวัติศาสตร์ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ. วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์, 2(1), 32-37.

SupattraSantirungroj. (2025). The Politics of Memory: Constructing and Utilizing History in Public Policy Development. Journal of Social Sciences Innovations, 2(1), 32-37.;

DOI: <https://doi.org/10.14456/jssi.2025.3>

Website: <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jssi>

ทางการเมืองเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชาติ เพิ่มความชอบธรรมให้กับนโยบาย และกำหนดทิศทางของสังคม

คำสำคัญ: การเมืองของความทรงจำ, ประวัติศาสตร์, นโยบายสาธารณะ, อัตลักษณ์ชาติ, อุดมการณ์

Abstract

This article aims to analyze the concept of the politics of memory by examining the processes of constructing and utilizing history to support and drive public policy through the frameworks of social sciences and political science. It explores the mechanisms employed by the state and power groups to shape the meaning of the past and analyzes case studies that illustrate the role of history in policy formulation, particularly in contexts of conflict and differing ideologies. The study finds that historical memory is used as a political tool to construct national identity, legitimize policies, and shape societal direction.

Keyword: Politics of Memory, History, Public Policy, National Identity, Ideology

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับ “การเมืองของความทรงจำ” (Politics of Memory) มีรากฐานจากทฤษฎีเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคม (Social Memory) ซึ่งมองว่าความทรงจำของอดีตไม่ใช่สิ่งที่คงที่ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามบริบทของอำนาจทางการเมือง (Nora, 1989) การเมืองของความทรงจำหมายถึงกระบวนการที่รัฐหรือกลุ่มอำนาจใช้ในการกำหนดหรือควบคุมวิธีที่สังคมจดจำอดีต

การใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Smith, 1991) และให้ความชอบธรรมกับอำนาจทางการเมืองของรัฐ ตัวอย่างเช่น การใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เพื่อสนับสนุนนโยบายทางการศึกษาและความมั่นคงของชาติ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีความทรงจำทางสังคม

Halbwachs (1992) ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำทางสังคมถูกสร้างขึ้นผ่านโครงสร้างทางสังคมและอำนาจที่มีอยู่ ความทรงจำที่ถูกเลือกให้เป็นทางการจึงมักสะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มที่มีอำนาจ

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์

Anderson (1983) เสนอแนวคิด “ชุมชนจินตกรรม” (Imagined Communities) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ถูกใช้เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ

ทฤษฎีความทรงจำทางสังคมและแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่ความทรงจำและประวัติศาสตร์ถูกสร้างขึ้นและถ่ายทอดในสังคม ความทรงจำทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเพียงแคในความคิดของแต่ละบุคคล แต่เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างที่มีอำนาจในสังคม การที่เราจำเหตุการณ์หรือเรื่องราวบางอย่างได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่กลุ่มสังคมเห็นว่ามีค่าและควรถูกบันทึกไว้ เมื่อกลุ่มที่มีอำนาจเลือกที่จะบันทึกและถ่ายทอดความทรงจำบางอย่าง มันจึงสะท้อนถึงผลประโยชน์และค่านิยมของกลุ่มนั้นๆ และบางครั้งอาจทำให้เราลืมหรือไม่เห็นความสำคัญของสิ่งที่ถูกมองว่าไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม

ในแง่ของอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนจินตกรรมอธิบายว่า แม้สมาชิกในสังคมจะไม่ได้รู้จักกันทุกคน แต่พวกเขาที่มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเดียวกัน โดยการใช้ประวัติศาสตร์และการเล่าเรื่องที่ช่วยสร้างความรู้สึกนี้ การบอกเล่าประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เพียงแค่การบันทึกเหตุการณ์ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชาติ หรือกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งแม้แต่คนที่ไม่เคยพบเจอกันก็สามารถรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเดียวกันได้จากการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากการเล่าเรื่องในประวัติศาสตร์

ทั้งสองแนวคิดนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ความทรงจำและประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและคัดเลือกโดยกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์และความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชาติ

การสร้างประวัติศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

กลไกและกระบวนการสร้างความทรงจำทางประวัติศาสตร์

รัฐมักใช้สถาบันการศึกษา สื่อ และอนุสรณ์สถานเพื่อกำหนดความหมายของประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศมักสะท้อนอุดมการณ์ของรัฐ (Gill, 2004)

กรณีศึกษา: การใช้ประวัติศาสตร์เพื่อสนับสนุนนโยบายการศึกษา

ในประเทศจีน หลักสูตรประวัติศาสตร์ถูกใช้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในชาติและส่งเสริมอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ (Zhao, 1998)

กลไกและกระบวนการสร้างความทรงจำทางประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการที่รัฐใช้เพื่อกำหนดและควบคุมการรับรู้เกี่ยวกับอดีตของสังคม โดยอาศัยเครื่องมือหลัก เช่น สถาบันการศึกษา สื่อ และอนุสรณ์สถาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและสร้างความหมายให้กับประวัติศาสตร์ หลักสูตรประวัติศาสตร์ในแต่ละประเทศมักสะท้อนอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อปลูกฝังความคิดและอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับแนวทางของรัฐบาล ตัวอย่างเช่น ในประเทศจีน หลักสูตรประวัติศาสตร์ถูกออกแบบให้ส่งเสริมความภาคภูมิใจในชาติและสนับสนุนอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐและเสริมสร้างความเป็นเอกภาพของสังคม

ความทรงจำที่ขัดแย้งและการเมืองของความทรงจำ

การใช้ประวัติศาสตร์เพื่อความชอบธรรมทางการเมือง

ในบางกรณี ประวัติศาสตร์ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบการปกครอง ตัวอย่างเช่น รัฐบาลรัสเซียได้ใช้ประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่สองเพื่อส่งเสริมลัทธิชาตินิยม (Sherlock, 2007)

กรณีศึกษาความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์

ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้เกี่ยวกับการตีความประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่สองสะท้อนให้เห็นถึงการเมืองของความทรงจำที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Rozman, 2002)

การใช้ประวัติศาสตร์เพื่อความชอบธรรมทางการเมืองเป็นกลไกที่รัฐนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างอำนาจและความชอบธรรมของระบอบการปกครอง โดยมีมุ่งเน้นไปที่การเน้นย้ำความสำเร็จในอดีตหรือสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นวีรบุรุษของชาติ ตัวอย่างเช่น รัฐบาลรัสเซียใช้ประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่สองเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมและเสริมสร้างความภาคภูมิใจในชาติ เพื่อรักษาความชอบธรรมของผู้นำและกระตุ้นความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ การเมืองของความทรงจำยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังที่เห็นได้จากกรณีความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้เกี่ยวกับการตีความประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นประเด็นที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการทูตและการเมืองระดับภูมิภาค โดยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ในการกำหนดอำนาจและอิทธิพลของรัฐในระดับสากล

สรุป

บทความนี้วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองของความทรงจำ โดยมีมุ่งเน้นถึงกระบวนการสร้างและใช้ประวัติศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ รัฐมักใช้สถาบันการศึกษา สื่อ และอนุสรณ์สถานเป็นเครื่องมือในการกำหนดความหมายของอดีตและสร้างอัตลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์ยังถูกใช้เพื่อความชอบธรรมทางการเมือง เช่น กรณีของรัสเซียที่เน้นย้ำบทบาทของตนในสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อตอกย้ำลัทธิชาตินิยม และความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บทความสรุปว่าความทรงจำทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทรงพลังซึ่งสามารถกำหนดอำนาจ ความชอบธรรม และทิศทางของสังคมในระดับชาติและระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Gill, G. (2004). *The Nature and Function of Ideology*. *Political Studies Review*, 2(3), 265-279.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press.

- Nora, P. (1989). *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations, 26, 7-24.
- Rozman, G. (2002). *Northeast Asia's Stunted Regionalism: Bilateral Distrust in the Shadow of Globalization*. Cambridge University Press.
- Sherlock, T. (2007). *Historical Narratives in the Soviet and Post-Soviet World*. University of Toronto Press.
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*. University of Nevada Press.
- Zhao, S. (1998). *A State-Led Nationalism: The Patriotic Education Campaign in Post-Tiananmen China*. Communist and Post-Communist Studies, 31(3), 287-302.